REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

Profielwerkstukken in het vmbo

Gemengde en theoretische leerweg

Profielwerkstukken in het vmbo

Gemengde en theoretische leerweg

- EINDRAPPORT -

Auteurs
Jacob van der Wel
Bjørn Dekker

Amsterdam, 16 januari 2020
Publicatienr. 19153

© 2020 Regioplan, in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Regioplan. Regioplan aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

REGIOPLAN

Inhoudsopgave

1 Inleiding 1
1.1 Context en onderzoeksvragen 1
1.2 Aanpak 1
1.3 Leeswijzer 3

2 Het profielwerkstuk in het vmbo 5
2.1 De spelregels voor het profielwerkstuk in het vmbo 5
2.2 De praktijk van het profielwerkstuk in het vmbo 6

3 Begeleiding en beoordeling 13
3.1 De begeleiding bij het profielwerkstuk 13
3.2 Beoordeling van het profielwerkstuk in het vmbo 15

4 Tevredenheid over het profielwerkstuk 19

5 Samenvatting en conclusie 23

Bijlage 1 Gemengde en theoretische leerweg 27

Bijlage 2 Antwoorden op open vragen 29
Toelichting bij tevredenheid 29
Opmerkingen, wensen of ideeën over het profielwerkstuk in het vmbo 33

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

Inleiding

1

1 Inleiding

1.1 Context en onderzoeksvragen

Samen met het onderwijs werkt het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) aan een nieuwe leerweg in het vmbo met daarin een praktijkgerichte component voor *alle* leerlingen. Deze nieuwe leerweg vervangt de gemengde en de theoretische leerwegen. Met de nieuwe leerweg worden de volgende doelen beoogd:

- alle leerlingen goed voorbereiden op zowel de keuze voor vervolgonderwijs als op de daadwerkelijke overstap naar het vervolgonderwijs (mbo of havo);
- leerlingen in aanvulling op theoretische vakken ook praktische ervaring op laten doen in en buiten de school en daarmee ook zicht te laten krijgen op verschillende beroepscontexten;
- de leerwegen, terminologie en de bijbehorende doorstroomperspectieven in het vmbo overzichtelijker maken.

Schooljaar 2019-2020 wordt gebruikt om de nieuwe leerweg verder uit te werken.[1] Een suggestie van schoolleiders en docenten is om het profielwerkstuk te verstevigen door het een plek te geven binnen de nieuwe leerweg. Voor een verdere inhoudelijke uitwerking op dat punt heeft OCW behoefte aan een *'goed zicht […] op de manier waarop scholen invulling geven aan het profielwerkstuk in de huidige gemengde en de theoretische leerwegen in het vmbo'.*

Het ministerie van OCW heeft Regioplan gevraagd om een onderzoek uit te voeren dat antwoord geeft op de volgende vragen:

- Binnen welke periode (weken, maanden) wordt aan het profielwerkstuk gewerkt? (bandbreedte)
- Hoeveel uur besteden leerlingen aan het profielwerkstuk? (bandbreedte in uren)
- Hoe is het profielwerkstuk binnen het onderwijsprogramma opgenomen (zelfstudie, mentoruren, LOB, aan een vak gekoppeld et cetera)?
- Hoe ziet de begeleiding van leerlingen eruit en wie begeleidt hen?
- Wie zijn er betrokken bij het profielwerkstuk? Alleen schoolintern of zijn er ook partijen van buiten de school betrokken? Zo ja, welke partijen en wat is hun aandeel?)
- Hoe wordt het profielwerkstuk afgerond (rapportage, presentatie, et cetera)?
- Hoe krijgt de beoordeling vorm? Wat wordt er beoordeeld? Op welke manier? Zijn daar bijvoorbeeld externe partijen bij betrokken en zo ja, wie?
- In welke mate is het profielwerkstuk de afronding van deskresearch of gaat het om een verslag/rapportage van een praktijkopdracht?
- Wat is de tevredenheid over het maken van een profielwerkstuk vanuit schoolleiding, betrokken docenten en leerlingen?

1.2 Aanpak

Om deze onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden hebben we voor een aanpak gekozen die bestaat uit de volgende stappen:

- een digitale vragenlijst onder alle relevante schoolvestigingen;
- verdiepende telefonische interviews onder twaalf schoolvestigingen;
- aanvullend webonderzoek en documentanalyse onder een steekproef van vmbo-vestigingen.

Hieronder nemen we deze stappen en onze ervaringen tijdens de uitvoering daarvan kort door.

Digitale vragenlijst onder alle relevante schoolvestigingen

Er zijn ruim achthonderd schoolvestigingen (locaties) in het voortgezet onderwijs die het derde en vierde leerjaar van de gemengde en/of theoretische leerweg aanbieden. In oktober 2019 hebben we 725 van deze vestigingen per e-mail uitgenodigd om een digitale vragenlijst over het profielwerkstuk in te vullen. Het betrof alle vestigingen waarvan we een uniek mailadres hebben. De mail is verstuurd naar

[1] Zie onder andere: https://www.sterkberoepsonderwijs.nl/nieuwe-leerweg.

het algemene mailadres met het verzoek om deze door te sturen naar de persoon die het meeste zicht heeft op de wijze waarop de school invulling geeft aan het profielwerkstuk in de gemengde en theoretische leerweg.

In de vragenlijst is gevraagd naar de opzet van het profielwerkstuk in het vmbo, de begeleiding, de beoordeling en de tevredenheid over het profielwerkstuk.

De vragenlijst kon tot en met 20 november 2019 worden ingevuld. 235 personen hebben dat gedaan. Het merendeel van deze respondenten vertegenwoordigt de theoretische leerweg. De percentages in tabel 1.1 zijn conform de landelijke verhoudingen.

Tabel 1.1 Verdeling respons over de leerwegen (n= 235)

	Aantal respons	% respons*
Alleen gemengd	41	17%
Alleen theoretisch	137	58%
Gemengd en theoretisch	57	24%

* Het totaalpercentage is 100 procent.

De 235 respondenten vertegenwoordigen bij elkaar 220 vestigingen.[2] Dat brengt het responspercentage op ruim 30 procent (op vestigingsniveau) van de steekproef van 725 scholen.

Op kernaspecten als het aantal derde- en vierdejaars leerlingen van de gemengde en theoretische leerweg op de vestiging, de leerwegen die op de vestiging worden aangeboden (gemengd, theoretisch of beide leerwegen) en de schoolsoorten die op de vestiging zijn vertegenwoordigd (categoraal vmbo-tl of -gl, alleen vmbo of vmbo binnen een bredere scholengemeenschap) wijkt de responspopulatie *niet* af van de non-respons.

Verdiepende telefonische interviews

Om beter zicht te krijgen op hoe vestigingen het profielwerkstuk invullen, hebben we dertien vertegenwoordigers van vestigingen[3] geïnterviewd. In semigestructureerde telefonische interviews hebben we met hen gesproken over de inrichting van het profielwerkstuk in het vmbo, de keuzes die daaraan ten grondslag liggen en de ervaringen die men ermee heeft, en de tevredenheid over de aanpak. Daarnaast zijn de interviews gebruikt voorbeelden van praktijksituaties te verzamelen.

In de selectie van de vestigingen hebben we ernaar gestreefd recht te doen aan de verscheidenheid in de manieren waarop er in de gemengde en theoretische leerweg invulling wordt gegeven aan het profielwerkstuk. Daarbij hebben we gebruikgemaakt van de antwoorden die de vertegenwoordigers van de vestingen gaven in de vragenlijst. Vijf van de respondenten vertegenwoordigen een vestiging waar de gemengde leerweg wordt aangeboden, vier respondenten een vestiging voor de theoretische leerweg en vier respondenten een vestiging waar zowel de gemengde als de theoretische leerweg aanwezig is.

De bevindingen uit de interviews gebruiken we om de enquêteresultaten in deze rapportage toe te lichten of te illustreren. Dat laatste doen we met korte beschrijvingen van praktijksituaties die met de interviews zijn verzameld.

Webonderzoek onder een steekproef van vestigingen

Uit de vestigingen die begin november 2019 niet waren ingegaan op de uitnodiging om mee te werken aan de vragenlijst hebben we een steekproef getrokken van 50 vestigingen. Van deze vestigingen is op internet nagegaan of ze op hun website informatie geven[4] over het profielwerkstuk in het vmbo. Ongeveer 70 procent van deze vestigingen heeft op haar website iets staan over het profielwerkstuk. De

[2] Het aantal scholen waarvan twee of meer respondenten de vragenlijst heeft ingevuld is zo klein dat het effect op de bevindingen uit de enquête gering is.
[3] Van één bestuur spraken we twee contactpersonen van verschillende locaties.
[4] Hierbij is breed gezocht, we vonden informatie op de website zelf of in documenten die via de website toegankelijk zijn (bijvoorbeeld PTA, handleidingen voor het profielwerkstuk, nieuwsbrieven).

informatie varieert van summier tot uitgebreid.[5] Deze informatie gebruiken we als aanvullende achtergrond en illustratie bij de bevindingen uit de andere onderzoeksactiviteiten.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we de invulling die vmbo-vestigingen geven aan het profielwerkstuk. Vervolgens gaan we in hoofdstuk 3 in op de begeleiding en beoordeling van het profielwerkstuk in het vmbo. In hoofdstuk 4 bespreken we de tevredenheid over het profielwerkstuk. In hoofdstuk 5 vatten we de bevindingen uit het onderzoek samen.

[5] Op vestigingen waarvan we deze informatie niet hebben gevonden, kan de informatie overigens heel goed achter een inlog zitten. Net als aanvullende gegevens over het profielwerkstuk van de vestigingen waarvan we wel informatie vonden op de website van de school.

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

Het profielwerk-stuk in het vmbo

2

2 Het profielwerkstuk in het vmbo

2.1 De spelregels voor het profielwerkstuk in het vmbo

Sinds de invoering van de profielen in het vmbo in 2016 maken vmbo-gl- en -tl-leerlingen, net als leerlingen in havo en vwo, een 'profielwerkstuk'. Dit profielwerkstuk is de opvolger van het 'sectorwerkstuk' en is *een verplicht onderdeel van het schoolexamen*. In het Eindexamenbesluit VO wordt het profielwerkstuk als volgt beschreven:

> … Het schoolexamen vwo, havo en vmbo, voor zover het betreft de theoretische leerweg, bedoeld in artikel 10 van de wet, of de gemengde leerweg, bedoeld in artikel 10d van de wet, omvat mede een profielwerkstuk. **Het profielwerkstuk is een werkstuk, een presentatie daaronder begrepen, waarin op geïntegreerde wijze kennis, inzicht en vaardigheden aan de orde komen die van betekenis zijn in het desbetreffende profiel**. (*Eindexamenbesluit VO, Artikel 4.3*)
>
> … Het profielwerkstuk in het vmbo heeft betrekking op een thema uit het profiel waarin de leerling onderwijs volgt. (*Eindexamenbesluit VO, Artikel 4.5*)
>
> … In afwijking van het eerste lid wordt het profielwerkstuk in het vmbo beoordeeld met «voldoende» of «goed». Deze beoordeling geschiedt op de grondslag van het genoegzaam voltooien van het profielwerkstuk, zoals blijkend uit het examendossier. Het profielwerkstuk in het vmbo wordt beoordeeld door ten minste twee examinatoren. (*Eindexamenbesluit VO, Artikel 35.4*)

Het profielwerkstuk toetst kennis, inzicht en vaardigheden en wordt daarom in het vmbo ook wel aangeduid met de term 'meesterproef'. In praktijk komt ook de aanduiding 'sectorwerkstuk' nog weleens voor.

Het profielwerkstuk in de gemengde en theoretische leerweg van het vmbo moet voldoen aan de volgende eisen:

- het onderwerp van het profielwerkstuk staat in relatie tot het *profiel* dat een leerling heeft gekozen;
- de vmbo-leerlingen moeten *minimaal 20 klokuren* besteden aan het profielwerkstuk;
- de vmbo-leerlingen moeten het profielwerkstuk met *minimaal een voldoende* afsluiten om deel te mogen nemen aan het centraal examen (CE);
- het profielwerkstuk in het vmbo wordt beoordeeld door *ten minste twee examinatoren*.

De voorwaarden die aan het profielwerkstuk worden gesteld laten ruimte voor eigen invulling door de school. De documentatie die we op internet verzamelden over het profielwerkstuk in het vmbo bevestigt dat: we zien onder meer variatie in de gevraagde inzet in uren, de plaats in het programma, de uitvoering (individueel of in groepjes van twee of meer leerlingen), de wijze van begeleiding en de verbinding met andere onderdelen uit het curriculum.

Ook in de wijze waarop scholen in het profielwerkstuk een relatie leggen met het profiel dat de leerling kiest verschillen scholen van elkaar. Zo kan het bijvoorbeeld gaan om een vakoverstijgende thematiek die past binnen het profiel, maar ook om een maatschappelijk relevant thema of een thema dat aansluit bij de beroepswereld die bij het profiel past. Scholen verschillen bovendien in de mate waarin ze sturing geven aan de onderwerpkeuze door de leerlingen. Er zijn scholen die de leerlingen nagenoeg volledig vrij laten in de keuze van het onderwerp voor het profielwerkstuk, waar andere scholen een vaste set opdrachten hebben geformuleerd die voor het profielwerkstuk moet worden uitgevoerd.

In de volgende paragraaf, en in de hoofdstukken die op dit hoofdstuk volgen, gaan we aan de hand van de bevindingen uit de vragenlijst en de interviews verder in op de invulling die vmbo-scholen geven aan het profielwerkstuk.

2.2 De praktijk van het profielwerkstuk in het vmbo

Op de meeste vestigingen (80 procent) werken de vmbo-leerlingen alleen in het vierde leerjaar aan het profielwerkstuk.

Tabel 2.1 Leerjaar waarin leerlingen werken aan het profielwerkstuk (n= 235)

	Percentage
Het derde leerjaar	7%
Het derde en vierde leerjaar	13%
Het vierde leerjaar	80%

Bij een deel van de vestigingen (13%) beginnen leerlingen in het derde leerjaar met het profielwerkstuk en sluiten ze het af in het vierde leerjaar. In een interview legt een contactpersoon uit welke voordelen dit volgens hem heeft.

Praktijksituatie 1. Beginnen in leerjaar 3, afronden in leerjaar 4 (gemengde leerweg)
In het derde leerjaar bereiden leerlingen het profielwerkstuk voor. Voor de zomervakantie moeten ze klaar zijn met het voorwerk en hoofd- en deelvragen hebben geformuleerd. De uitvoering van het profielwerkstuk vindt dan aan het begin van het vierde schooljaar plaats. De school heeft ervoor gekozen om het werken aan het profielwerkstuk te beginnen in het derde leerjaar, omdat het programma in het vierde leerjaar behoorlijk vol is. Leerlingen doen bijvoorbeeld twee stages, naast schoolexamens, et cetera. De ervaring van de contactpersoon is dat veel leerlingen het moeilijk vinden om vragen te formuleren en dat ze het lang voor zich uitschuiven. De zomervakantie is een heldere deadline, het moet klaar zijn en verder wordt er niet geschoven. De aanpak van de school geeft leerlingen duidelijkheid.

Er zijn overigens ook vmbo-scholen die het hele profielwerkstuk laten uitvoeren en afronden in het derde leerjaar, bijvoorbeeld omdat het beter aansluit bij het programma van dat leerjaar (zie Praktijksituatie 10). Onze indruk uit de interviews en het webonderzoek is dat leerlingen doorgaans ruim voor de start van het eerste tijdvak van de centrale examens klaar zijn.[6]

Meestal werken de leerlingen in groepjes aan het profielwerkstuk (zie tabel 2.2). Ongeveer twee derde van de vestigingen heeft afspraken over de samenstelling van de groepjes vastgelegd. Op de andere vestigingen kunnen leerlingen kiezen of ze alleen aan het profielwerkstuk willen werken of in groepjes.

Tabel 2.2 Samenstelling van de groep waarin leerlingen werken aan het profielwerkstuk (n= 235)

	Percentage*
Alleen	50%
In groepjes van twee	65%
In groepjes van drie of meer	21%

* Meer antwoorden mogelijk, dus het percentage telt op tot meer dan 100 procent.

Tijdens de interviews hoorden we van verschillende contactpersonen dat een van de onderliggende doelen bij het profielwerkstuk is dat leerlingen met elkaar samenwerken. Toch laten scholen vaak ook de optie open om alleen aan het profielwerkstuk te werken voor leerlingen die dat liever willen (of daar beter in zijn).

In de nieuwe richtlijnen voor het vmbo staat dat vmbo-leerlingen minimaal 20 klokuren moeten besteden aan het profielwerkstuk.[7] Gemiddeld rekenen de respondenten op een studielast van 30 uur. Iets minder dan de helft noemt een belasting van 20 uur, de helft van de respondenten komt daar (soms ruim) boven. Een klein deel van de respondenten noemt een lager aantal uren dan 20.

[6] Als scholen op internet een datum noemen voor de afsluitende presentaties dan valt dat ofwel in de periode oktober-december ofwel in januari-maart.
[7] Stichting Platforms VMBO (2017). *Wat moet en wat mag? Examinering in het nieuwe vmbo*. Utrecht: Stichting Platforms VMBO.

Tabel 2.3 Studielast van het profielwerkstuk in het vmbo (n= 230)

	Percentage
Minder dan 20 uren	4%
20 uren	46%
Meer dan 20 uren	50%

Hoewel de verschillen niet significant zijn, hebben we de indruk dat tl-vestigingen uitgaan van een iets zwaardere studielast dan gl-vestigingen: tl-vestigingen komen uit op een gemiddelde studielast die ongeveer 5 uur hoger ligt dan bij gl-vestigingen.

Over de onderwerpkeuze en de relatie met het profiel van de vmbo-leerling hebben we een aantal stellingen voorgelegd waarbij aan de respondenten is gevraagd voor welk deel van de leerlingen de stelling opgaat (zie figuur 2.1). De belangrijkste conclusies zijn:

- Op ruim driekwart van de vestigingen voert de meerderheid van de vmbo-leerlingen (of voeren alle leerlingen) een onderzoek uit (zie ook Praktijksituatie 2).
- De onderwerpkeuze bij het profielwerkstuk hangt vaak samen met een vervolgopleiding die past bij het profiel van de vmbo-leerlingen. Bij bijna driekwart van de vestigingen geldt dat voor meerderheid van de leerlingen (of alle leerlingen).
- Op ongeveer een kwart van de vestigingen loopt de meerderheid van de vmbo-leerlingen (of lopen alle leerlingen) een beroepsoriënterende stage. Bij de helft van de vmbo-vestigingen daarentegen doet geen enkele leerling dit.
- Op ongeveer een vijfde van de vestigingen loopt de meerderheid van de vmbo-leerlingen (of lopen alle leerlingen) mee in het vervolgonderwijs. Opnieuw zien we dat bij de helft van de vmbo-vestigingen geen enkele leerling dit doet.
- Op ongeveer een kwart van de vestigingen kiest de meerderheid van de vmbo-leerlingen (of kiezen alle leerlingen) voor een maatschappelijk relevant thema als onderwerp voor het profielwerkstuk.

Figuur 2.1 Stellingen over de invulling van het profielwerkstuk

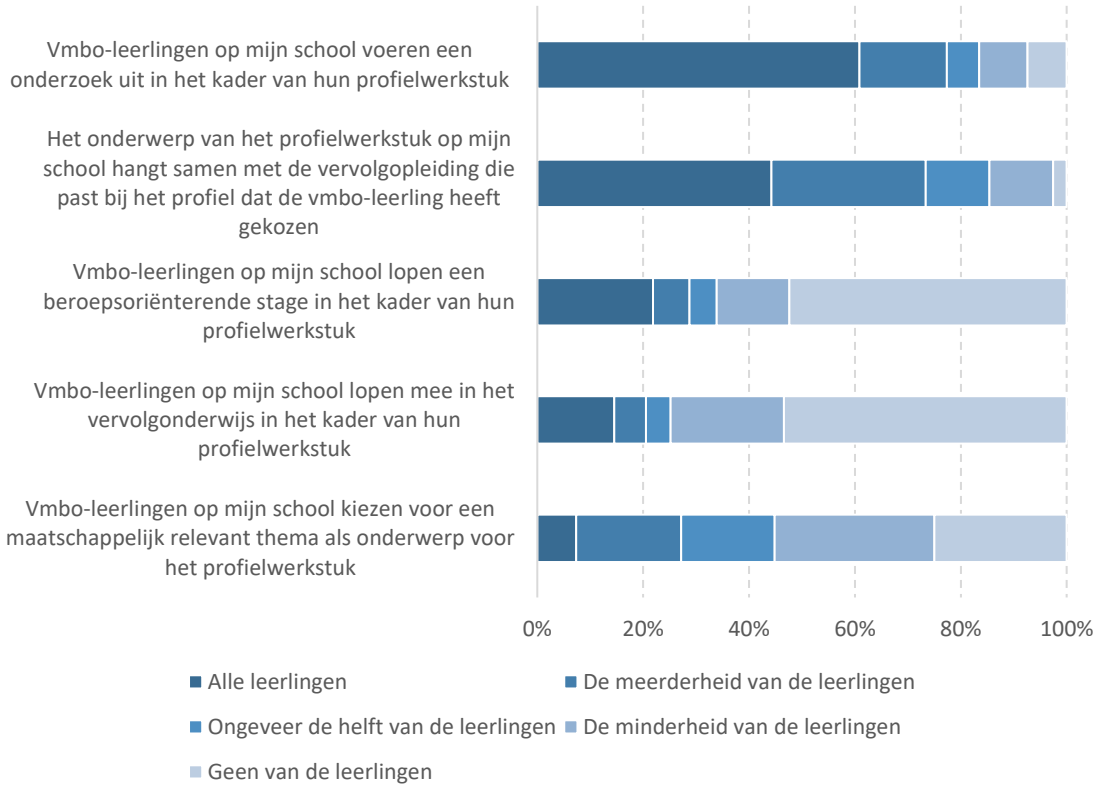

Uitsplitsing naar vestigingen met gemengde of theoretische leerweg of de combinatie daarvan levert geen significante verschillen op.

Een groot deel van de vmbo-leerlingen voert een onderzoek uit in het kader van hun profielwerkstuk. In een van de interviews bespraken we met een contactpersoon hoe leerlingen op zijn vestiging werken aan het onderzoek.

Praktijksituatie 2. Onderzoek als onderdeel van profielwerkstuk (gemengde en theoretische leerweg, brede scholengemeenschap)
Een vast onderdeel van het profielwerkstuk is dat leerlingen een onderzoek uitvoeren. Leerlingen mogen daarvoor zelf een onderwerp kiezen, vaak kiezen ze een algemeen thema als alcohol en verslaving. Leerlingen werken in duo's aan het werkstuk. Ze formuleren een hoofdvraag en deelvragen die ze willen beantwoorden. Een vast onderdeel van het profielwerkstuk is dat leerlingen een vragenlijst afnemen onder een doelgroep die relevant is voor de beantwoording van de onderzoeksvragen. De vragenlijst omvat tien vragen, waarbij ze gebruikmaken van verschillende vraagvormen (gesloten vragen, meerkeuze, et cetera). Uitkomsten uit de vragenlijst moeten grafisch worden weergegeven.

Aan het eind van het derde leerjaar kiezen leerlingen, kort voor de zomervakantie, een onderwerp en een duo-partner waarmee ze aan het profielwerkstuk gaan werken. De school wijst een docent als begeleider aan. Direct aan het begin van het vierde schooljaar gaan de leerlingen aan de slag. Hiervoor is in de eerste schoolweek tweeënhalve dag gereserveerd. De leerlingen leggen dan de basis voor het werkstuk. Vervolgens wordt volgens een strak schema gewerkt aan het werkstuk. In oktober wordt het afgesloten met een presentatie in kleine setting. Alle leerlingen hebben het werkstuk afgerond met een positief resultaat (voldoende of goed). Deze aanpak bevalt goed, al is de start wat te intensief voor de vmbo-leerlingen. De school overweegt om het aantal uren dat eraan wordt besteed wat meer te verdelen.

Verbindingen met een eventuele vervolgopleiding of met het beroep dat een leerling wil gaan uitoefenen worden ook wel actief door scholen gestimuleerd. Een voorbeeld:

> Leerlingen worden aangemoedigd om te rade te gaan bij de vakdocenten die een relatie hebben met de gekozen vervolgopleiding of het geambieerde werkveld. Deze docenten geven dan input en sturing aan het proces. (*vragenlijst, theoretische leerweg*)

Koppeling van het profielwerkstukken met onderdelen uit het curriculum

De helft van de respondenten noemt onderdelen uit het curriculum waarmee de school een koppeling legt in het profielwerkstuk voor de gemengde en de theoretische leerweg. Ze noemen daarbij vooral het vak Nederlands en (elementen van) Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB). De koppeling met Nederlands zit bijvoorbeeld in het schrijven van het verslag, een sollicitatiebrief of een cv en in de presentatie van het profielwerkstuk door de leerlingen. De beoordeling hiervan wordt gedaan door de docent Nederlands, ook omdat in deze opdrachten enkele eindtermen van Nederlands getoetst worden.[8] De link tussen het profielwerkstuk en het vak Nederlands lijkt binnen het vmbo op grotere schaal voor te komen.[9]

Hieronder geven we enkele voorbeelden van vestigingen die in het profielwerkstuk een verbinding hebben gelegd met LOB. In het eerste voorbeeld (Praktijksituatie 3) heeft de school een aantal LOB-activiteiten vastgelegd waarvan de leerlingen in het kader van het profielwerkstuk een deel moeten uitvoeren.

[8] Het gaat om de meer praktische opdrachten rond *oriëntatie op leren en werken.*
[9] We kunnen dit niet in percentages uitdrukken omdat het in een open vraag is voorgelegd. Een aanwijzing hiervoor is wel dat de docent Nederlands vaak bij de begeleiding (tabel 3.2) en de beoordeling (tabel 3.7) van het profielwerkstuk wordt betrokken.

Praktijksituatie 3. Het profielwerkstuk als bundeling van LOB-activiteiten (gemengde en theoretische leerweg, vmbo-vestiging)
De school heeft een doorlopende leerlijn voor LOB ontwikkeld. Leerlingen beginnen al in de eerste klas met het maken van het loopbaandossier. Het profielwerkstuk kun je zien als het sluitstuk van de loopbaanoriëntatie. Op haar website noemt de school het een samenvatting van het LOB-proces dat de leerlingen hebben doorlopen van klas 1 tot en met klas 4.
Onderdeel van het profielwerkstuk is dat leerlingen vijftien LOB-opdrachten uitvoeren. Ze kunnen hiervoor kiezen uit een lijst van twintig opdrachten, waaronder bijvoorbeeld een meeloopdag in het mbo, een interview met een beroepsbeoefenaar, het schrijven van een cv, of het schrijven van een motivatiebrief. Alle opdrachten staan in relatie tot de loopbaanoriëntatie van de leerling. De opdrachten die de leerlingen hebben afgerond worden allemaal apart beoordeeld en moeten met minimaal met een voldoende worden afgerond.

Het loopbaandossier is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met mbo-scholen in de regio. De LOB-lessen worden door de decaan en de vakdocenten gegeven. De school heeft zich laten inspireren door de loopbaancompetenties van Marinka Kuijpers.

Ook het volgende voorbeeld (Praktijksituatie 4) is de LOB-georiënteerde invulling die de school aan het profielwerkstuk geeft heel gestructureerd.

Praktijksituatie 4. Het profielwerkstuk als loopbaanonderzoek (theoretische leerweg, binnen vestiging met onderbouw havo en vwo)
Voor het profielwerkstuk voeren leerlingen een loopbaanonderzoek uit. Daarvoor onderzoeken ze de mogelijkheden in het vervolgonderwijs (mbo en hbo), de mogelijke routes en leggen ze verbanden met beroepen. Als onderdeel van het proces lopen ze een dag mee met het mbo en een dag met een beroepsprofessional. Verder onderzoeken ze werkgelegenheid en vacatures, houden ze een interview en schrijven ze een artikel over de ervaring. Leerlingen organiseren een loopbaanmarkt op school voor ouders en leerlingen uit de leerjaren 1, 2 en 3 en maken daarvoor een flyer.

Met het profielwerkstuk werken leerlingen aan hun loopbaancompetenties en leren ze hoe ze zichzelf kunnen blijven ontwikkelen: “Leerlingen doen echt onderzoek naar zichzelf en de mogelijkheden in de wereld om zich heen.”

De school is twee jaar geleden begonnen met deze opzet. Voor deze tijd konden de leerlingen zelf een onderwerp kiezen. De kwaliteit van de werkstukken was vaak matig. In de huidige aanpak is het eigenaarschap van de leerlingen sterker. Ze zijn echt bezig met hun eigen ontwikkeling. Vorig jaar volgde de school een strikter format. Volgens de contactpersoon hadden sommige leerlingen daardoor het gevoel dat het niet meer hun eigen onderwerp was. De school is daarom wat meer ruimte gaan geven voor eigen inbreng op dit terrein.

In de volgende twee voorbeelden lopen leerlingen mee in het mbo als onderdeel van het profielwerkstuk. In Praktijksituatie 5 bepaalt het mbo in belangrijke mate de invulling.

Praktijksituatie 5. Meeloopdagen in het mbo (gemengde en theoretische leerweg, brede scholengemeenschap)
Voor het profielwerkstuk lopen leerlingen mee in het mbo. Ze maken hun werkstuk over een opleiding die ze willen kiezen. Dat geldt ook voor leerlingen die wellicht meer geïnteresseerd zijn in een havo-vervolgopleiding. Zij onderzoeken een mbo-vervolgopleiding die als back-up kan dienen.
De vormgeving van het profielwerkstuk wordt voor een belangrijk deel bepaald door het mbo. In de handleiding beschrijft het mbo allerlei stappen die leerlingen moeten volgen. In de handleiding zijn ook alle nakijkmodellen meegenomen. Het is behoorlijk sturend. Een voordeel daarvan is wel dat het voor de leerlingen duidelijk is wat er van hen wordt verwacht en hoe ze worden beoordeeld. Het niveau van de opdrachten sluit ook goed aan bij het niveau van de leerlingen.
De leerlingen komen terug met een verslag. De begeleiding en beoordeling vindt op de eigen school plaats. Leerlingen presenteren hun ervaringen ook op de eigen school. De contactpersoon heeft de indruk dat de keuze voor een vervolgstudie door deze aanpak beter onderbouwd is.
De school werkt nauw samen met het mbo. De contactpersoon stelt wel dat er verschil is tussen de mbo-opleidingen die meedoen: sommige opleidingen sturen leerlingen na één of twee dagen naar huis waar in de handleiding wordt gesproken over drie meeloopdagen.

De school doet dit sinds een jaar of drie. Voorheen konden de leerlingen vrij kiezen. Ze kregen veel ruimte waarmee ze niet altijd iets kunnen. De rol van de begeleider was toen ook veel belangrijker. Als die de leerlingen niet goed begeleidde, dan merkte je dat in de resultaten.

Praktijksituatie 6 is een pilot waarin een deel van de leerlingen een hele werkweek meeloopt in het mbo. Naast deze pilot loopt er bij deze vestiging een tweede pilot, met een andere mbo-instelling. Leerlingen die niet aan een van deze pilots deelnemen volgen een programma dat vergelijkbaar is met wat we in Praktijksituatie 4 (hierboven) beschreven (en dat afkomstig is van een vestiging uit hetzelfde bestuur).

Praktijksituatie 6. Pilot met het mbo (theoretische leerweg, binnen vestiging met onderbouw havo en vwo)
Als pilot lopen vijftien leerlingen van deze school een week mee in het mbo. Deze leerlingen hebben zich hiervoor zelf aangemeld. Het begint met een opstartdag, dan volgen twee dagen waarin leerlingen vaklessen volgen en twee BPV-dagen waarin ze met een student van het mbo meelopen in de stage die deze bij een bedrijf volgt. Leerlingen worden dus deels begeleid door studenten van het mbo, meestal tweede- of derdejaars, die een opleiding op niveau 3 of 4 volgen. De studenten verdienen hiermee ook zelf studiepunten, het is onderdeel van hun opleiding.

Vmbo-leerlingen zien een opleiding van meerdere kanten, ze weten dus beter waar het over gaat. De eerste groep van deze pilot was enthousiast, ze hebben het heel leuk gevonden. De meeloopdagen zijn een onderdeel van het profielwerkstuk. Het is een van de bronnen die de leerlingen in hun onderzoek gebruiken.

Het programma is opgesteld door de mbo-opleiding en de vmbo-school samen. De plus voor de mbo-opleiding is dat ze leerlingen trekt die goed weten voor welke opleiding ze kiezen. De kans op uitval is dus minder groot.

Op andere scholen is de relatie van het profielwerkstuk met LOB niet zo duidelijk. De link met LOB is ook niet altijd vastgelegd in het PTA.

Naast voorbeelden waarin met het profielwerkstuk een koppeling wordt gelegd met Nederlands en LOB, geven enkele respondenten voorbeelden waarin het profielwerkstuk verbonden wordt aan een specifiek profielvak. Praktijksituatie 7 is hiervan een voorbeeld.

Praktijksituatie 7. Koppeling met het vak biologie (gemengde leerweg, vmbo-vestiging, groen onderwijs)
Een groot deel van de leerlingen van de gemengde leerweg van dit college koos de afgelopen jaren al voor een maatschappelijk thema als onderwerp van het profielwerkstuk. Vaak waren dat onderwerpen als duurzaamheid, klimaatverandering en dergelijke. Deze thema's vallen onder de eindtermen van het vak Biologie. Leerlingen die bij het profielwerkstuk voor zo'n onderwerp kozen, waren zowel in het profielwerkstuk als in het vak biologie met het onderwerp bezig. Binnen de school werd dit als 'dubbelop' ervaren. Sinds dit schooljaar wordt het gecombineerd: bij het profielwerkstuk kiezen leerlingen voor een biologieonderwerp waarmee ze ook voldoen aan (een deel van de) eindtermen Biologie.

De biologiedocenten begeleiden het werkstuk inhoudelijk en besteden 13 à 14 blokken van twee lesuren aan het onderwerp. Daarnaast zijn leerlingen, in groepjes, ook nog zelfstandig aan het werk. Het profielwerkstuk kan in verschillende vormen worden afgerond (schriftelijk, vlog, blog, et cetera). Het sluitstuk is een presentatie. De leerlingen worden beoordeeld door de biologiedocent en de docent Nederlands.

De school uit Praktijksituatie 7 combineert het profielwerkstuk met het toetsen van eindtermen Biologie. Eerder zagen we al dat het niet ongebruikelijk is dat scholen een deel van de eindtermen van het vak Nederlands 'meenemen' in het profielwerkstuk.

Respondenten van vestigingen die zowel de gemengde als theoretische leerweg aanbieden zien geen verschillen tussen de profielwerkstukken die leerlingen van de gemengde leerweg en leerlingen van de theoretische leerweg maken.

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

Begeleiding en beoordeling

3

3 Begeleiding en beoordeling

3.1 De begeleiding bij het profielwerkstuk

Vestigingen maken doorgaans van verschillende gelegenheden gebruik om de leerlingen te informeren over wat er van het profielwerkstuk wordt verwacht. Gemiddeld kruisen de respondenten bij deze vraag drie antwoorden aan. Het gaat om een combinatie van mondelinge en schriftelijke communicatie.

Tabel 3.1 Informatiedeling over het profielwerkstuk in het vmbo (n= 235)

	Percentage*
Tijdens het mentoruur of een andere les waarin wordt besproken waaraan het profielwerkstuk moet voldoen	81%
Schriftelijk, door middel van een handleiding of informatieboekje waarin is beschreven waaraan het profielwerkstuk moet voldoen	76%
Tijdens een informatiebijeenkomst specifiek over het maken van het profielwerkstuk	57%
Schriftelijk, door middel van het PTA waarin is beschreven waaraan het profielwerkstuk moet voldoen	39%
Tijdens een informatiebijeenkomst over het eindexamenjaar	34%
Anders	14%

* Meer antwoorden mogelijk, dus het percentage telt op tot meer dan 100 procent.

Onder 'Anders' merken respondenten bijvoorbeeld op dat leerlingen op hun vestiging beginnen met een pws-week[10] waarin een en ander wordt toegelicht en waarin leerlingen beginnen te werken aan het profielwerkstuk. Een andere manier om leerlingen wegwijs te maken in het profielwerkstuk die regelmatig wordt genoemd is door hen als derdejaars uit te nodigen voor de presentaties van de profielwerkstukken van de vierdejaars. Verder maken scholen gebruik van de digitale leeromgeving om hun leerlingen te informeren over wat er van hen verwacht wordt bij het profielwerkstuk.

Bij de begeleiding van de leerlingen tijdens de periode dat ze werken aan het profielwerkstuk zijn vrijwel altijd meerdere personen betrokken. Vaak is dit de mentor van de leerlingen, en docenten (avo of beroepsgericht) die inhoudelijk (door de onderwerpkeuze) bij het profielwerkstuk zijn betrokken. De docent Nederlands is er voor de begeleiding (en beoordeling) van de taalaspecten (schrijven, presenteren).

Tabel 3.2 Personen die betrokken zijn bij de begeleiding van de leerlingen tijdens de periode dat ze werken aan het profielwerkstuk (n= 235)

	Percentage*
Mentor	65%
Docent algemeen vormend vak	45%
Docent Nederlands	45%
Docent beroepsgericht vak	36%
Pws-coördinator	35%
Decaan	26%
Stagebegeleider of -coördinator	6%
Een beroepsprofessional (bijvoorbeeld van het stagebedrijf)	3%
Een mbo-docent of -student	3%
Anders	14%

* Meer antwoorden mogelijk, dus het percentage telt op tot meer dan 100 procent.

Onder de categorie 'Anders' geven de respondenten vooral voorbeelden van vakdocenten (zowel avo als beroepsgericht). Een enkele keer noemen ze de mediathecaris of de schoolleider.

Het is niet altijd makkelijk om begeleiders te vinden. Tijdens de gesprekken met contactpersonen zijn er verschillende die opmerken dat de begeleiding van het profielwerkstuk uit het rooster is gehaald. Een voorbeeld:

[10] Het gaat daarbij om een projectweek waarin vmbo-leerlingen werken aan het profielwerkstuk (pws).

Praktijksituatie 8. Zoeken naar ruimte in de jaartaak (gemengde leerweg, vmbo-vestiging)
In haar vragenlijst schreef de contactpersoon dat er steeds meer tijd van de begeleiding van het profielwerkstuk is afgehaald, ze noemde het een voorbeeld van stille bezuiniging. In het interview vertelt ze dat de positie van het profielwerkstuk op haar school in de loop der jaren wat is uitgehold. Waar er tien jaar geleden nog uren werden ingeroosterd, moet het er nu 'bij' worden gedaan. Voor de begeleiding zoekt ze docenten die nog wat ruimte hebben in hun jaartaak. De begeleiding is een sluitpost geworden.

De leerlingen worden zowel op vaste momenten als op afspraak begeleid.

Tabel 3.3 Momenten waarop leerlingen worden begeleid tijdens de periode dat ze werken aan het profielwerkstuk (n= 235)

	Percentage*
Op vaste momenten in de periode dat leerlingen aan het profielwerkstuk werken	64%
Op afspraak met de begeleider(s)	53%
Tijdens mentoruren	42%
Tijdens LOB	14%
Tijdens studielessen	9%
Op een spreekuur	5%
Anders	13%

* Meer antwoorden mogelijk, dus het percentage telt op tot meer dan 100 procent.

Verschillende respondenten noemen hier onder de categorie 'Anders' opnieuw de pws-week[11] waarin leerlingen de basis leggen voor hun werkstuk.

Doorgaans bieden vestigingen een combinatie van momenten aan waarop leerlingen aan het profielwerkstuk werken. Een voorbeeld:

> In de tweede week van het schooljaar hebben we een hele pws-week. Daarna gebeurt er veel tijdens mentorles en na school. Doel is namelijk ook dat de leerling zelf leert plannen, samenwerken et cetera. Daarom vragen we ook eigenaarschap bij de leerlingen. Het proces wordt begeleid door de pws-begeleiders. De activiteiten gebeuren veelal op vaste momenten. (*vragenlijst, theoretische leerweg*)

Uit de interviews maken we op dat leerlingen met name moeite hebben met het begin van het profielwerkstuk. Ze vinden het vooral lastig om goede hoofd- en deelvragen te formuleren (zie ook Praktijksituatie 1). Het is een van de redenen waarom scholen ervoor kiezen om de leerlingen bij de start intensief te begeleiden.

Op zestig procent van de vestigingen worden de leerlingen in de periode dat ze aan het profielwerkstuk werken ten minste een keer in de week begeleid.

Tabel 3.4 Frequentie waarmee de begeleiding van de leerlingen plaatsvindt (n= 235)

	Percentage
Meerdere keren per week	10%
Wekelijks	50%
Twee wekelijks	14%
Minder dan één keer in de twee weken	12%
Anders	14%

Onder 'Anders' zeggen veel respondenten dat het aantal momenten dat leerlingen in deze periode wordt begeleid maatwerk is waarbij het initiatief vanuit begeleider en leerling kan komen.

[11] Zie ook opmerking onder tabel 4.1.

3.2 Beoordeling van het profielwerkstuk in het vmbo

Naast het verslag (of eventueel het fysieke product, zoals bijvoorbeeld een ontwerp, maquette of prototype) wordt aan leerlingen gevraagd om inzicht te geven in hoe ze tot het verslag (of product) zijn gekomen (bijvoorbeeld via een logboek) en hoe ze het werken aan het profielwerkstuk ervaren hebben (zelfevaluatie). Gemiddeld kruisen de respondenten bij de vraag over de producten bijna drie antwoorden aan.

Tabel 3.5 Producten die de leerlingen moeten inleveren bij het profielwerkstuk (n= 234)

	Percentage*
Een rapportage of verslag (digitaal/schriftelijk)	93%
Een logboek	66%
Een (zelf)evaluatie	61%
Een ontwerp, maquette of prototype	21%
Anders	17%

* Meer antwoorden mogelijk, dus het percentage telt op tot meer dan 100 procent.

Onder 'Andere producten' noemen enkele respondenten bijvoorbeeld een eindgesprek. Daarnaast geven respondenten voorbeelden van specifieke varianten van presentaties. Respondenten lijken te zoeken naar originelere vormen van producten. Zo schreven enkelen:

- Leerlingen kiezen dit jaar zelf voor een presentatievorm. We werken samen met een creatief mbo om leerlingen buiten de box te laten denken.
- Zelfgemaakt filmpje, eigen website ontwerpen of andere originele vormen van presentatie.

Ook in een van de interviews hoorden we hiervan een voorbeeld:

Praktijksituatie 9. Experimenteren met andere verslagvormen (gemengde en theoretische leerweg, vmbo-vestiging)
Het profielwerkstuk is de afsluiting van een onderzoek. De vorm die leerlingen kiezen is vrij. De afsluiting vindt plaats in een presentatiemarkt, waarvoor ook derdejaars worden uitgenodigd (zodat ze als ze er zelf aan moeten werken beter weten wat de mogelijkheden zijn). De contactpersoon stimuleert de leerlingen om los te komen van het schriftelijke papieren verslag: "Een poster, vlog, een product, ontwerp, maquette, blog. Alles mag, maar liever geen verslag." Ze heeft het initiatief genomen om het profielwerkstuk vanaf dit schooljaar anders in te kleden. De insteek is om leerlingen te prikkelen, ervoor te zorgen dat ze iets doen waarvoor ze gemotiveerd raken.

Bij meer dan negentig procent van de vmbo-vestigingen sluiten de leerlingen het profielwerkstuk af met een presentatie. Deze telt, naast het eindproduct en het proces dat tot het eindproduct heeft geleid, over het algemeen ook mee in de beoordeling. Slechts bij uitzondering wordt het profielwerkstuk alleen beoordeeld aan de hand van het eindproduct. Vaak gaat het bij de beoordeling dus om de combinatie product, presentatie en proces.

Tabel 3.6 Onderdelen waarop de leerlingen worden beoordeeld bij het profielwerkstuk (n= 234)

	Percentage*
Het eindproduct (verslag, ontwerp, maquette, prototype, et cetera)	97%
De presentatie	89%
Het proces (de weg van de leerling naar het product)	88%
Andere specifieke vaardigheden of competenties	14%
Anders[12]	5%

* Meer antwoorden mogelijk, dus het percentage telt op tot meer dan 100 procent.

De beoordeling van het profielwerkstuk vindt plaats door een combinatie van personen met verschillende functies (gemiddeld kruisen de respondenten hier 2,5 antwoorden aan, ongeveer een kwart heeft

[12] Het merendeel van de antwoorden die onder deze categorie zijn genoemd kunnen worden ondergebracht onder eindproduct, presentatie en vaardigheden/competenties.

één categorie aangekruist). Naar verhouding zijn hierbij vaak de mentor, een vakdocent (avo of beroepsgericht vak) en de docent Nederlands bij betrokken.

Tabel 3.7 Personen die betrokken zijn bij de beoordeling van de leerlingen bij het profielwerkstuk (n= 235)

	Percentage*
Docent algemeen vormend vak	51%
Mentor	50%
Docent Nederlands	44%
Docent beroepsgericht vak	37%
Pws-coördinator	26%
Decaan	18%
Stagebegeleider of -coördinator	5%
Een beroepsprofessional (bijvoorbeeld van het stagebedrijf)	3%
Een mbo-docent of -student	1%
Anders	19%

* Meer antwoorden mogelijk, dus het percentage telt op tot meer dan 100 procent.

Een deel van de respondenten maakt van het antwoord 'Anders' gebruik om duidelijk te maken dat de beoordeling gedaan wordt door een duo of een team. Enkele respondenten noemen ook ouders en medeleerlingen (tijdens de presentatie).

De volgende praktijksituatie geeft een indruk van de manier waarop de beoordeling er in de praktijk aan toe kan gaan: hoe verschillende onderdelen (deels) door verschillende personen worden beoordeeld; hoe onderdelen van het profielwerkstuk meetellen voor de eindtermen van het vak Nederlands; hoe een onvoldoende ertoe kan leiden dat een leerling blijft zitten. Dat laatste is specifiek voor dit voorbeeld en geen regel in het vmbo.

Praktijksituatie 10. De beoordeling van het profielwerkstuk (theoretische leerweg, brede scholen gemeenschap)
In het derde leerjaar lopen de leerlingen een week (vijf dagen) stage in een bedrijf of instelling. Tijdens de stage doen ze een aantal opdrachten (bijvoorbeeld interviews met personeelszaken en met een medewerker, het verzamelen van algemene informatie over het bedrijf). Tijdens de stage wordt de leerling bezocht door een docent.

Het afronden van de stage, de presentatie daarover tijdens de les Nederlands en het verslag dat de leerling heeft gemaakt van de stage vormen samen het profielwerkstuk. Deze onderdelen worden alle drie beoordeeld. De docent die bij de stage is langsgegaan beoordeelt of de stage voldoende is. De docent Nederlands beoordeelt de andere onderdelen. De presentatie telt ook mee voor het vak Nederlands. Het profielwerkstuk wordt al in het derde leerjaar afgerond. Als een leerling het profielwerkstuk niet met een voldoende heeft afgerond kan hij of zij niet over naar leerjaar 4. De titel van de stage en de beoordeling komen op het diploma te staan.

Een onvoldoende voor het profielwerkstuk?

Uit de (intensieve) begeleiding (zie tabel 3.3 en tabel 3.4), waarin als het nodig is maatwerk wordt geleverd, blijkt al dat de scholen er veel aan is gelegen dat de leerlingen het profielwerkstuk met minimaal een voldoende afronden. In een open vraag konden de respondenten een toelichting geven op wat er gebeurt als een leerling het profielwerkstuk met een onvoldoende dreigt af te sluiten. Verschillende respondenten wijzen er in hun toelichting op dat er tijdens het werken aan het profielwerkstuk al op wordt aangestuurd dat de leerlingen hun profielwerkstukken afsluiten met een voldoende. Een voorbeeld:

Er zitten een aantal vaste punten in het proces waarop de leerlingen hun concept-werkstuk bespreken met de begeleiders. Op dat moment worden ze ook gewezen op punten die niet kloppen en die ze dus aan moeten passen. Dus met een onvoldoende afsluiten komt niet voor. Het is altijd groepswerk (meestal tweetallen, soms drie), leerlingen corrigeren elkaar als er een is die niet voldoende betrokken is. Het komt wel voor dat de ene leerling vindt dat hij/zij meer heeft gedaan dan de ander. In het afsluitende gesprek wordt dan in samenspraak met de leerlingen gedifferentieerd in het cijfer. Dit is wel een aantal keren voorgekomen. (*vragenlijst, gemengde leerweg*)

Desondanks komt het weleens voor dat een leerling het profielwerkstuk afsluit met een onvoldoende. Uit de toelichtingen maken we op dat er vervolgens veel werk van wordt gemaakt om ervoor te zorgen dat de leerling het profielwerkstuk alsnog afsluit met een voldoende. Leerlingen krijgen te horen waar het aan schort. Eventueel worden er aanvullende opdrachten (in lijn met het profielwerkstuk en het gekozen onderwerp) geformuleerd en krijgen leerlingen extra begeleiding. In de praktijk komt het daarom zelden voor dat een leerling wordt uitgesloten van het examen omdat hij of zij geen voldoende heeft gehaald voor het profielwerkstuk.

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

Tevredenheid over het profielwerkstuk

4

4 Tevredenheid over het profielwerkstuk

Naar de inschatting van de respondenten is de schoolleiding over het algemeen behoorlijk tevreden over het profielwerkstuk in het vmbo. Dat geldt ook voor de docenten, al is dat in iets minder sterke mate. Leerlingen zijn, zo denken de respondenten, naar verhouding het minst tevreden, waarbij nog steeds het merendeel van de leerlingen ten minste in redelijk sterke mate tevreden is volgens de respondenten.

Figuur 4.1 Tevredenheid schoolleiding, docenten en leerlingen

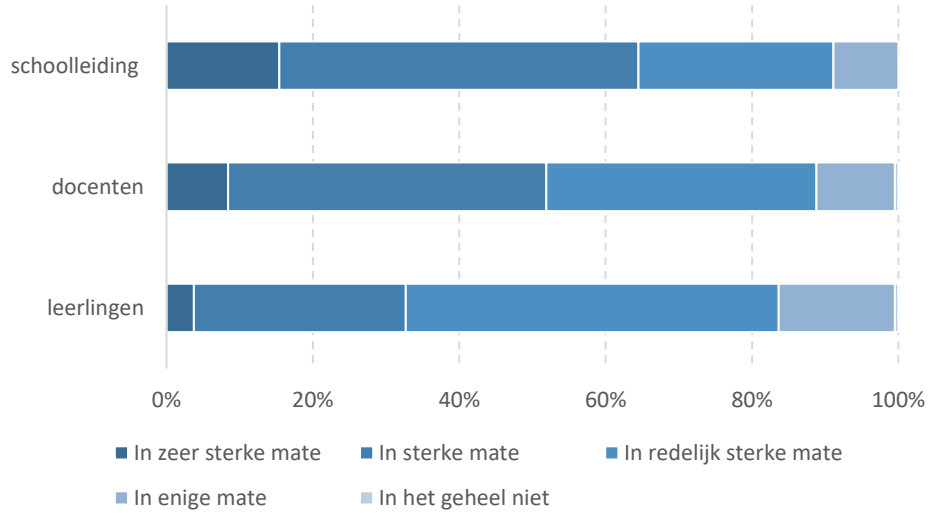

Bij uitsplitsing zien we dat respondenten van vestigingen met alleen de theoretische leerweg wat tevredener zijn over het profielwerkstuk dan respondenten van vestigingen met alleen de gemengde leerweg.

Tevredenheid over het profielwerkstuk lijkt samen te hangen met vragen als:

- Voegt het profielwerkstuk in het vmbo voldoende toe?
- Slaagt de school er in om begeleiding en beoordeling (voldoende) van het profielwerkstuk te faciliteren?

Hieronder lichten we deze aspecten toe.

Het profielwerkstuk heeft een toegevoegde waarde voor vmbo-leerlingen

Vestigingen kunnen moeite hebben om het profielwerkstuk een zinvolle plaats in het curriculum te geven. Dat kan zich uiten in (een combinatie van) vmbo-leerlingen die het nut van het profielwerkstuk niet inzien, profielwerkstukken die volgens docenten van een matig niveau zijn en docenten die vinden dat ze veel investeren in de begeleiding en dat de opbrengst vervolgens tegenvalt. In de praktijk gaat het meestal om deelaspecten die niet optimaal lopen. Een voorbeeld uit de vragenlijst:

> Leerlingen vinden dat er in het examenjaar toch al veel wordt gevraagd en zien zelf de meerwaarde niet, hebben ook moeite met het doen van een onderzoek, hebben weinig vaardigheden op dat gebied. *(vragenlijst, gemengde leerweg)*

In de interviews hoorden we een voorbeeld waar het draagvlak voor het profielwerkstuk bij collega's wat onder druk staat, terwijl de aanpak doordacht is en de contactpersoon tevreden is over hoe het loopt (de invulling die deze school heeft gekozen, hebben we beschreven in Praktijksituatie 2).

Praktijksituatie 11. Docenten vinden de kwaliteit van de werkstukken mager (gemengde en theoretische leerweg, brede scholengemeenschap)
De leerlingen voeren een onderzoek uit op een zelfgekozen thema. Bij het werken aan het profielwerkstuk volgt de school een strak schema. De profielwerkstukken worden rond de herfstvakantie afgerond in een presentatieronde. De contactpersoon van de school is tevreden over hoe het loopt. Wel hoort hij van collega's die de leerlingen begeleiden dat zij vinden dat het niveau van de werkstukken te laag is. Ze moeten bovendien flink aan de leerlingen trekken om ervoor te zorgen dat ze een werkstuk op een acceptabel niveau afleveren. Hij hoort regelmatig van collega's dat ze twijfelen over de meerwaarde van het profielwerkstuk. Een deel van de collega's vindt dat het binnen het vmbo beter kan worden afgeschaft.

Scholen halen ook niet altijd uit het profielwerkstuk wat er volgens de respondent in zit:

> Nog te weinig scholen zijn zich doordrongen van het feit dat ze een wezenlijke bijdrage kunnen leveren aan een stabiele loopbaan van de leerling. Ook over tien, vijftien of twintig jaar. Het praktijkcomponent en profielwerkstuk richten op wat de leerling wil/nodig heeft/gebaat bij is, werkt in mijn optiek dus veel beter om je school op de kaart te zetten, maatwerk te leveren en een brede basis te leggen voor verder onderwijs. (*vragenlijst, theoretische leerweg*)

Er zijn ook voorbeelden van scholen die erin slagen om het profielwerkstuk zo in te vullen dat het vmbo-leerlingen iets oplevert, bijvoorbeeld meer inzicht in de eigen loopbaanmogelijkheden of een sterker zelfbewustzijn door wat ze hebben gemaakt tijdens hun profielwerkstuk. Van beide geven we hieronder een voorbeeld:

> Leerlingen denken door het maken van een profielwerkstuk beter na over hun vervolgopleiding. We hebben al een aantal keer gemerkt dat leerlingen erachter kwamen dat de keuze die ze in eerste instantie gemaakt hadden toch niet de goede keuze bleek te zijn. De kans dat de leerling nu in één keer de goede keuze voor een vervolgopleiding maakt is hierdoor groter geworden. *(vragenlijst, gemengde en theoretische leerweg)*

> Mede dankzij de centrale presentaties in de vorm van een markt zijn schoolleiding, docenten, leerlingen en ouders erg tevreden over het sectorwerkstuk. De leerlingen staan achter hun kraampje en 'verkopen' hun onderzoek. Ze proberen zich te onderscheiden door de kraam aan te kleden, zelf op te vallen of een opvallend product te maken dat de aandacht trekt. Er is de laatste jaren gewerkt aan het verhogen van de diepgang wat er nu in resulteert dat ook vakdocenten tevreden terugkijken op het sectorwerkstuk. *(vragenlijst, theoretische leerweg)*

Verschillende respondenten merken op dat leerlingen met tegenzin aan het profielwerkstuk kunnen beginnen, maar tijdens het werken eraan merken wat het profielwerkstuk ze oplevert. Een voorbeeld:

> Bij de leerlingen begint het altijd stroef, maar als ze eenmaal bezig zijn, wordt het steeds leuker en interessanter. Aan het einde is het merendeel trots op wat ze gemaakt hebben. *(vragenlijst, gemengde en theoretische leerweg)*

In de interviews leggen verschillende contactpersonen een relatie met de motivatie van de leerlingen: een voor de leerlingen zinvolle invulling van het profielwerkstuk versterkt de motivatie van de leerlingen om aan het profielwerkstuk te werken en heeft een positief effect op de tevredenheid over het profielwerkstuk, zowel bij de leerlingen zelf als bij hun docenten.

De meerwaarde die scholen in het profielwerkstuk zien, leidt er in een voorbeeld toe dat ze het profielwerkstuk in een aangepaste variant ook aanbieden in de beide beroepsgerichte leerwegen.

> Sinds dit jaar hebben we als school besloten ook een uitgeklede versie van de profielwerkstukopdracht te doen in de bb- en kb-leerweg. Vooral omdat we merken dat het een meerwaarde kan hebben bij de keuze voor een vervolgopleiding *(vragenlijst, gemengde leerweg)*

Faciliteren van begeleiding en beoordeling

Een tweede aspect waarvan de tevredenheid van – met name – de docenten afhankelijk is, is of docenten (vinden dat ze) voldoende tijd krijgen voor de begeleiding van de vmbo-leerlingen bij het profielwerkstuk en de beoordeling van het werkstuk. In de vorige hoofdstukken hebben we laten zien dat de begeleiding bij het profielwerkstuk behoorlijk intensief is. Tegelijkertijd is (het gebrek aan) facilitering een van de onderwerpen die in toelichting bij de tevredenheid met enige regelmaat als aandachtspunt worden genoemd[13] en ook in Praktijksituatie 8 is het ter sprake gekomen. Een voorbeeld uit de vragenlijst:

> De facilitering voor de begeleiding van het pws is volgens veel docenten te weinig. Ook wordt er weinig tijd vrij gemaakt om te kunnen begeleiden (zoals bijvoorbeeld een spreekuur). Daarmee krijgen docenten soms het gevoel dat het onderdeel er niet zo toe doet volgens de schoolleiding. *(vragenlijst, theoretische leerweg)*

Respondenten ervaren ook niet altijd voldoende steun van de schoolleiding. Een voorbeeld:

> We voldoen aan de wettelijke kaders dus de schoolleiding is tevreden. Het proces verloopt echter soms moeizaam en het kost de begeleidende docenten heel wat energie om de leerlingen te houden aan het format, de deadlines enzovoort. *(vragenlijst, theoretische leerweg)*

Tegelijkertijd zijn er veel respondenten die menen dat hun collega's en de leerlingen tevreden zijn over het profielwerkstuk in het vmbo (figuur 4.1). Verschillende contactpersonen merken tijdens de interviews op dat ze heel blij zijn met de ruimte die het vmbo krijgt (van de wetgever) om zelf invulling aan het profielwerkstuk te geven. Scholen vullen die ruimte heel verschillend in. Verschillende contactpersonen spreken uit dat ze benieuwd zijn naar hoe andere scholen het doen. In de opmerkingen bij de vragenlijst zien we dat ook respondenten die zich minder goed raad weten met de ruimte die de school krijgt om zelf invulling te geven aan het profielwerkstuk in het vmbo daar behoefte aan hebben.

[13] Zie Bijlage 2 voor een integraal overzicht van de opmerkingen die de respondenten hierbij geplaats hebben.

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

Samenvatting en conclusies

5

5 Samenvatting en conclusie

Het profielwerkstuk in de gemengde en theoretische leerweg van het vmbo moet voldoen aan de volgende voorwaarden:

- het onderwerp van het profielwerkstuk staat in relatie tot het *profiel* dat een leerling heeft gekozen;
- de vmbo-leerlingen moeten *minimaal 20 klokuren* besteden aan het profielwerkstuk;
- de vmbo-leerlingen moeten het profielwerkstuk met *minimaal een voldoende* afsluiten om deel te mogen nemen aan het centraal examen (CE);
- het profielwerkstuk in het vmbo wordt beoordeeld door *ten minste twee examinatoren*.

Deze voorwaarden laten veel ruimte voor een eigen invulling door vmbo-scholen. De bevindingen uit de vragenlijst en de interviews met een aantal contactpersonen van vmbo-scholen wijzen erop dat de vmbo-scholen ook gebruikmaken van die ruimte: in het vmbo, maar ook binnen de leerwegen afzonderlijk, zien we een grote verscheidenheid in de manieren waarop het profielwerkstuk wordt ingevuld en de plaats die ze aan het profielwerkstuk geven.

De invulling van het profielwerkstuk in de gemengde en theoretische leerweg van het vmbo

De meeste vmbo-leerlingen werken in het vierde leerjaar aan het profielwerkstuk. Een op de acht respondenten stelt dat de leerlingen op hun vestiging in het derde leerjaar beginnen aan het profielwerkstuk om het vervolgens in het vierde leerjaar af te ronden. Bij een klein deel van de vestigingen maken de leerlingen het profielwerkstuk al af in het derde leerjaar. Leerlingen zijn (ruim) voor de start van het eerste tijdvak van de centrale examens klaar.[14]

Meestal werken de vmbo-leerlingen in groepjes van twee of meer leerlingen aan het profielwerkstuk, al mogen leerlingen ook vaak wel alleen aan het werkstuk werken. Gemiddeld besteden vmbo-leerlingen ruim dertig uur aan het profielwerkstuk. Respondenten uit de theoretische leerweg geven hierbij gemiddeld wat meer uren op dan respondenten uit de gemengde leerweg.

Vmbo-scholen verschillen erg van elkaar in de wijze waarop ze het profielwerkstuk binnen het onderwijsprogramma opnemen. Waar de ene school het profielwerkstuk grotendeels heeft gekoppeld aan loopbaanoriëntatie (LOB), laten andere scholen de leerlingen vrij in hun keuze. Ook als scholen de link met LOB leggen, kunnen ze dat op hele uiteenlopende wijzen doen.

In de praktijk zien we ook regelmatig dat de school een koppeling legt met het vak Nederlands, waarbij eindtermen van het vak getoetst kunnen worden. Daarnaast zijn we voorbeelden tegengekomen waarin de school verbinding zoekt met een van de profielvakken, bijvoorbeeld Biologie.

De begeleiding van vmbo-leerlingen bij het profielwerkstuk

In de periode dat vmbo-leerlingen aan het profielwerkstuk werken, worden ze intensief begeleid. Meestal zijn daarbij de mentor en enkele docenten betrokken. Dat kunnen zowel docenten van algemeen vormende vakken als docenten van beroepsgerichte vakken zijn. Ook de docent Nederlands is vaak bij de begeleiding (van onderdelen) van het profielwerkstuk betrokken. De begeleiding is zowel klassikaal, bijvoorbeeld tijdens een projectweek waarin leerlingen werken aan het profielwerkstuk, als individueel. Zowel docent als leerling kan aansturen op extra begeleiding.

De begeleiding van de vmbo-leerlingen bij het profielwerkstuk is erop gericht om de leerling het werkstuk te laten afsluiten met minimaal een voldoende. Als de begeleiders de indruk hebben dat een leerling het niet gaat halen, intensiveren ze de begeleiding. Als de leerling desondanks een onvoldoende krijgt voor het profielwerkstuk, dan wordt er veel werk van gemaakt om ervoor te zorgen dat de leerling het werkstuk alsnog afsluit met een voldoende. Het komt zelden voor dat een vmbo-leerling wordt uitgesloten van het examen, omdat de leerling een onvoldoende heeft gehaald voor het profielwerkstuk.

De beoordeling van de profielwerkstukken

Tegen het einde van de periode dat vmbo-leerlingen aan het profielwerkstuk werken, leveren ze een eindproduct op. Dat kan een verslag zijn, maar ook een ontwerp, maquette of een ander fysiek product. Vaak wordt leerlingen gevraagd om het proces dat leidde tot dit eindproduct toe te lichten, schriftelijk,

[14] Hierbij zien we teveel verschillen tussen de scholen om de termijn scherper af te kaderen.

bijvoorbeeld in een formulier, of mondeling. Veruit de meeste vmbo-leerlingen sluiten het profielwerkstuk af met een presentatie. Deze presentaties kunnen op verschillende manieren vorm krijgen: individueel, in groepjes of op een presentatiemarkt.

De beoordeling van de profielwerkstukken wordt doorgaans uitgevoerd door docenten. Bij de eindbeoordeling telt de beoordeling van verschillende deelaspecten van het profielwerkstuk mee. Vaak is dat een combinatie van het product, het proces dat tot het product leidde en de presentatie.

Hoewel activiteiten voor het werkstuk bij een deel van de scholen ook buiten de school plaatsvinden (denk bijvoorbeeld aan bedrijfsstages of meeloopdagen in het mbo), zijn partijen van buiten de school zelden bij de begeleiding en beoordeling van het profielwerkstuk betrokken, al is het geen uitzondering dat.

De tevredenheid over het profielwerkstuk

Schoolleiders, docenten en leerlingen in het vmbo zijn, volgens de respondenten, over het algemeen behoorlijk tevreden over het profielwerkstuk. Dit geldt in wat sterkere mate voor de betrokkenen in de theoretische leerweg. Respondenten hebben verder de indruk dat schoolleiders het vaakst tevreden zijn over het profielwerkstuk. De tevredenheid hangt er mede van af of schoolleiders, docenten en leerlingen een meerwaarde zien in het profielwerkstuk en of docenten voldoende zijn gefaciliteerd voor begeleiding en beoordeling van het profielwerkstuk.

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

Bijlage 1
Gemengde en theoretische leerweg

Bijlage 1 Gemengde en theoretische leerweg

Het huidige voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) in Nederland kent vier leerwegen:

- basisberoepsgerichte leerweg (bb);
- kaderberoepsgerichte leerweg (kb);
- gemengde leerweg (gl);
- theoretische leerweg (tl).

De bovenbouw van het vmbo (derde en vierde leerjaar) omvat ruim 200.000 leerlingen. Iets meer dan de helft daarvan doet de gemengde of theoretische leerweg.[15]

Figuur B1.1 Aantal bovenbouwleerlingen per leerweg

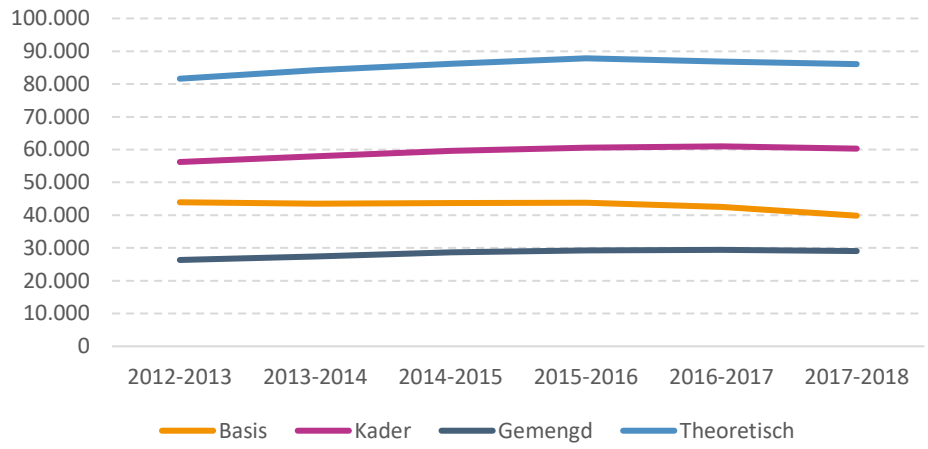

Het verschil tussen de gemengde en theoretische leerweg is dat leerlingen in de gemengde leerweg, naast algemeen vormende vakken (avo-vakken) ten minste één beroepsgericht vak volgen. Leerlingen in de theoretische leerweg volgen alleen avo-vakken. Ongeveer driekwart van de bovenbouwleerlingen in de gemengde en theoretische leerweg volgt de theoretische leerweg (figuur B1.2).

Figuur B1.2 Verdelingen aantal bovenbouwleerlingen gemengde en theoretische leerweg

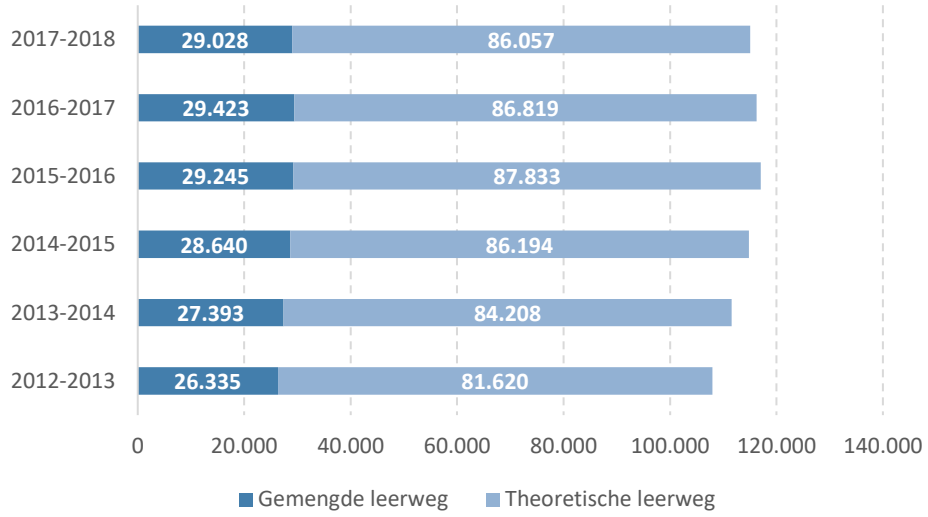

De gemengde leerweg is de leerweg in het vmbo met het laagste aantal leerlingen. Van de gl-leerlingen sluit iets minder dan de helft de opleiding af met een gl-diploma. In het schooljaar 2015-2016 gold dat in totaal voor bijna zevenduizend leerlingen. De resterende gl-leerlingen doen, net als tl-leerlingen, examen in (minimaal) zes avo-vakken. Als zij slagen, ontvangen deze leerlingen een tl-diploma.

[15] Bron: Stichting Platforms VMBO (2018). *Het vmbo en zijn leerlingen*. Utrecht: Stichting Platforms VMBO. De cijfers zijn gebaseerd op bestanden van DUO en door ons verwerkt in grafieken.

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

Bijlage 2
Antwoorden op open vragen

Bijlage 2 Antwoorden op open vragen

Toelichting bij tevredenheid

Alleen gemengde leerweg
De uitleg vindt plaats tijdens de mentoruren door de mentor (die tevens docent Nederlands en tevens pws-coördinator is). Soms is er niet genoeg tijd en zou een apart pws-(spreek)uur wenselijk zijn.
Er is steeds meer tijd weggehaald voor de begeleiding van het pws, stille bezuinigingen.
De begeleidende taak ligt op de schouders van twee avo-docenten. Dat wordt als zwaar ervaren, mede omdat onze gl-klassen groot zijn.
Dit jaar betrekken we, voor het eerst, alle docenten in het team kb/tl bij de begeleiding en beoordeling van het pws.
Alleen de vakdocent Nederlands, de voorzitter van de examencommissie en het afdelingshoofd bovenbouw zijn op de hoogte over de invulling van het profielwerkstuk. Ik kan dus geen relevant antwoord op deze vraag geven.
Afgelopen schooljaar is er minder aandacht/tijd besteed aan het pws, laat begonnen en een minder goede begeleiding. Dit schooljaar pakken we het daarom op een nieuwe manier aan onder begeleiding van een anders pws-Coördinator. Met een intensievere begeleiding (wekelijks). Pas aan het eind van dit schooljaar kan worden geëvalueerd hoe deze nieuwe aanpak rondom het pws is bevallen.
Onder gt-leerlingen, directie en mentoren is de te volgen koers duidelijk. We zien als school een sterke meerwaarde in het profielwerkstuk. Vooral i.v.m. de zelfkennis van de leerling en de bewuste keuze voor een vervolgopleiding of een toekomstig beroep. De leerlingen zien het aanvankelijk als een vervelende opdracht, maar gaandeweg de rit begint het merendeel in te zien wat het nut van dit werkstuk is. Sinds dit jaar hebben we als school besloten ook een uitgeklede versie van de profielwerkstuk opdracht te doen in de bb- en kb-leerweg. Vooral omdat we merken dat het een meerwaarde kan hebben bij de keuze voor een vervolgopleiding.
Onderwerpkeuze is soms lastig. Wat is wel goed en wat niet?
Het maken van het profielwerkstuk helpt de leerling bij het kiezen van een vervolgopleiding die echt bij hem/haar past.
Leerlingen vinden dat er in het examenjaar toch al veel wordt gevraagd en zien zelf de meerwaarde niet, hebben ook moeite met het doen van een onderzoek, hebben weinig vaardigheden op dat gebied.
Wij zijn ons aan het oriënteren op een iets andere invulling van het pws
De stage bij het profiel werkstuk is volledig individueel. Hierbij volledig eigen keuze bij stage adres. Geen vaste adressenlijst maar maatwerk. Dit heeft zeer positieve invloed op de beroepskeuze, de beleving van de taak en de tevredenheid m.b.t. het eindresultaat.
Komend schooljaar hebben wij voor een nieuwe opzet gekozen. De schoolleiding heeft akkoord gegeven op de opdracht. De tijd die hiervoor door de schoolleiding is gegeven komt niet helemaal overeen met de tijd die nodig is voor de uitvoering van het pws. Leerlingen moeten aan het werk en zullen het daardoor niet altijd leuk vinden. Zeker omdat zij ook buiten school onderzoek(jes) moeten doen om antwoorden te kunnen vinden op hoofd- en deelvragen. Deze zullen vooral plaats moeten vinden in de vrije tijd. Op school is nu 1 lesuur (50 minuten) beschikbaar gesteld aan de leerlingen om te kunnen werken aan het pws op school. In dit uur worden onderdelen uit het pws toegelicht door pws-coördinator en worden leerlingen individueel geholpen met hulpvragen.
Ik zou het graag anders zien, het is ieder jaar weer een gevecht om alles op tijd klaar te hebben.
Dit jaar is er voor een andere aanpak gekozen en we hopen dat deze aanpak meer recht doet aan de inspanning die leerlingen leveren. We streven ernaar dat ze trots zijn op hun werk.
Alleen theoretische leerweg
Het ontvangen van een OVG is zeer demotiverend. Een echte beloning of een combinatiecijfer is er niet.
Op de teamleider na heeft de schoolleiding geen idee hoe het pws vorm krijgt. De leerlingen vinden het vaak best spannend en veel.
Leerlingen zien het als een verplicht onderdeel en voelden in de afgelopen jaren weinig voor het onderzoek. Ze zagen er geen voordeel in en waren moeilijk te motiveren. Dit jaar zijn we gestart met een online tool (ApprenticeXM) en werken we met 6 of 7 begeleiders met ongeveer 10 groepjes in plaats van 30 of 33 begeleiders met 2 groepjes. Die veranderingen lijken positief voor de betrokkenheid.
Leerlingen hebben ruimte in hun rooster om aan het profielwerkstuk te werken. Mentoren, decaan, onderwijsassistenten zijn bekend met het pws en bereid om leerling te helpen/ondersteunen

We doen het pws (Kunst-Werk) op deze manier voor het eerst en het bevalt ons prima. Het past bij ons profiel. Gemotiveerde leerlingen, geen gedoe. Kortom, wij gaan zo door.
Hoewel alles op papier staat waar het profielwerkstuk aan moet voldoen, zijn er toch grote verschillen in kwaliteit, dat heeft alles te maken met de energie die een begeleider er in wil steken. Een (open) sollicitatieprocedure maakt deel uit van het pws, leerlingen gaan ook daadwerkelijk op sollicitatiegesprek. Een meeloop dag eveneens. Voor de duidelijkheid het onderwerp van het pws is Mijn Droomberoep. Het pws anticipeert ook op de vervolgopleiding en open dagen.
Er is altijd een spanningsveld in welke mate je leerlingen moet vrij laten in de begeleiding. Daar worstelen we als begeleiders wel mee. Dit is natuurlijk ook heel verschillend per duo.
De belasting op de mentoren is relatief hoog verder draait het naar behoren.
Wij gaan het maken van het profielwerkstuk met ingang van dit schooljaar anders organiseren. Later dit schooljaar gaan we dit met de leerlingen en begeleiders evalueren.
Ik zou willen dat er meer tijd voor vrij wordt gemaakt (bijvoorbeeld een werkweek of een vast begeleidingsuur). Helaas gaat de schoolleiding er niet mee akkoord (te veel les uitval).
Het is een flinke taak: leerlingen zien het nut niet. Collega's vinden het een flinke belasting, vooral als zij de leerlingen niet in de les hebben. Zij moeten onze leerlingen echt achterna zitten.....
Combinatie praktijk en theorie
Tevredenheid leerlingen is wat ik denk, is nooit onderzocht
Het is de logische slotsom van het lob-beleid en lob-dossier, dat geeft motivatie en betrokkenheid. Het is zelfgemaakt op basis van wat de kids nodig hebben
Leerlingen kunnen niet vergelijken, dus dat is lastig inschatten. Ze zijn wel altijd erg zenuwachtig voor de presentatie avond en roepen dan allemaal heel hard dat ze er niets van snappen. Vaak komt dat er op neer dat ze in de maanden voorafgaand niet of slecht geluisterd hebben.
Bij ons op school hebben veel collega's de gedachte dat alleen de docenten Nederlands betrokken hoeven te zijn bij het profielwerkstuk. Een enkele beroepsgerichte docent wil een leerling wel begeleiden, maar bij het beoordelen trekken veel collega's de handen er vanaf.
Prima geregeld. Duidelijke kaders. Elk jaar na afloop een evaluatie.
Het pws staat bij ons op school duidelijk op de kaart.
Dit is het eerste jaar dat we het pws als loopbaanonderzoek inzetten. Iedereen staat achter de opzet en inhoud. Intern is er nog wel onvrede over de rol van de begeleiders. Zo waren de pws-begeleiders niet bij de eerste pws-week, enkel de mentoren. De mentoren hebben eigenlijk dan weer geen rol in de begeleiding, maar in de praktijk is dit wel zo. Daar is op dit moment nog discussie over. Wie begeleid welk onderdeel en op welke manier.
Het blijft iets dat je er als school 'bij' moet doen. Het heeft een 'beleidsarme' positie binnen school, omdat je als school ook keuzes moet maken.
Moeilijk om in te schatten hoe tevreden men met de invulling is aangezien maar weinig weten wat de mogelijkheden zijn en welke afwegingen er zijn gemaakt.
We zijn dit jaar gestart om het pws volledig te koppelen aan het LOB-traject. Dus ik kan nog niet zeggen of we volledig tevreden zijn over deze vernieuwde aanpak.
Mede dankzij de centrale presentaties in de vorm van een markt zijn schoolleiding, docenten, leerlingen en ouders erg tevreden over het sectorwerkstuk. De leerlingen staan achter hun kraampje en 'verkopen' hun onderzoek. Ze proberen zich te onderscheiden door de kraam aan te kleden, zelf op te vallen of een opvallend product te maken dat de aandacht trekt. Er is de laatste jaren gewerkt aan het verhogen van de diepgang wat er nu in resulteert dat ook vakdocenten tevreden terugkijken op het sectorwerkstuk.
Wij zijn bezig met een kwaliteitsslag in het pws. De visie op school is er zeker, maar ik denk dat de leerlingen en de werkvloer zo nu en dan nog wat meer willen horen over deze visie en de samenhang tussen het pws en de afsluiting van een schoolcarrière.
Opbouw en uitvoering zijn duidelijk. Regionale afspraken zijn gemaakt en dat werkt goed. Structuur is goed
Voor veel leerlingen is het schrijven van het profielwerkstuk lastig. Ze zien wel de meerwaarde van het onderzoeken van beroepen en vervolgopleidingen maar zien niet het nut van het opschrijven daarvan. Hierdoor zijn ze lastig te motiveren voor het pws en wordt het daardoor ook als belastend ervaren door de mentoren. Het zorgt er echter wel voor dat het gros van de leerlingen een vervolgopleiding kiest die goed bij hun persoonlijkheid en talenten past.

Aangezien het pws op deze manier een persoonlijk werkstuk wordt, dat ze stuurt in het kiezen van het juiste beroep en juiste studie kijken leerlingen hier positief op terug en geven aan dat het ze veel inzicht heeft gegeven. Dit in tegenstelling tot eerdere sectorwerkstukken, waar leerlingen moesten samenwerken in een werkgroepje binnen hun sector. Ook het onderwerp lag sommige leerlingen niet of ze waren afhankelijk van andere leerlingen. De een deed meer dan de ander en was serieuzer. Ook tijdens de presentatie aan de mentorklas was dit terug te zien. Gezien het feit dat het pws vak- en leerjaaroverstijgend is wordt dit door de schoolleiding positief gevonden.
Bij ons zouden wij lob meer willen koppelen aan het profielwerkstuk. Organisatorisch is dit een ommezwaai waar op dit moment nog niet in wordt geïnvesteerd.
Het zou beter zijn als er wekelijks vaste momenten in het rooster zouden zijn om aan het profielwerkstuk te werken en contact te hebben met de begeleider.
Kwaliteit van begeleiding verschilt per individu
Ik hoor de schoolleiding nooit over het pws. Dan neem ik aan dat men tevreden is
De uren gaan ten koste van andere zaken en komen weer bovenop de huidige werkzaamheden
We presenteren aan de ouders. Ouders bezoeken vier presentaties en beoordelen ook elk van deze presentaties. Er is een grote ouderbetrokkenheid. Leerlingen zijn bezig met actuele onderwerpen binnen hun profiel. Bijvoorbeeld duurzame energie, duurzaamheid in de bouw, PTSS etc.
Leerlingen vinden het veel werk, en klagen. Maar achteraf vinden ze het zinvol.
Sinds het profielwerkstuk op onze school vooral een werkstuk is om te onderzoeken welke opleiding en beroep bij de leerling past, zijn leerlingen gemotiveerd en werkt het prettig voor de docenten.
Het pws is een climax van 4 jaar loopbaanontwikkeling en -begeleiding.
Leerlingen vinden het een lastige opdracht. Docenten vinden het lastig om de leerling te begeleiden in juiste hoofd- en deelvragen.
Wij willen het gaan hervormen omdat we niet tevreden zijn
Wat soms nog lastig is dat we de leerling niet helemaal bij de hand nemen. Ze moeten zelf materiaal inleveren op de inlevermomenten en hoeveel en wat dat is dat is aan de leerlingen. Dat geeft soms het gevoel dat ze het niet afkrijgen of dat het niet goed gaat. Toch komt het (bijna) altijd goed en kunnen ze in de laatste week door harder te werken toch een goed eindresultaat halen. Het vergt van de begeleidende docenten wel geduld en vertrouwen in dat het goed komt. (loslaten dus). De markt vinden de leerlingen erg spannend want dan nodigen we de ouders ook uit. We doen geen presentatie op een digibord, we willen dat de leerlingen hun creativiteit inzetten om het onderwerp te presenteren. Dat levert heel veel mooi werk op en ook gevoelens van trots.
De facilitering voor de begeleiding van de pws is volgens veel docenten te weinig. Ook wordt er weinig tijd vrij gemaakt om te kunnen begeleiden (zoals bijvoorbeeld een spreekuur). Daarmee krijgen docenten soms het gevoel dat het onderdeel er niet zo toe doet volgens de schoolleiding.
De leerlingen krijgen zo een goed beeld over de beroepen, opleidingen en hun vaardigheden (competenties), eigen keuzes, talenten en valkuilen.
We hebben één praktische vmbo-klas die een uitgebreider profielwerkstuk uitvoeren. Dit is nieuw voor deze stroom; ze moeten een praktisch werkstuk maken en een theoretisch werkstuk dat daarop aansluit. Ze worden door twee vakdocenten begeleid en presenteren hun werk uiteindelijk ook. We hebben twee vmbo-klassen die een verslag schrijven over hun stage en daarin de koppeling leggen met hun toekomstbeeld. Hier is een stuk minder tevredenheid over; we willen het profielwerkstuk al een paar jaar veranderen maar dat is tot op heden niet gebeurt. Er is weinig begeleiding (behalve in de lessen maatschappijleer) en er worden geen presentaties gegeven.
Wij werken samen voor het pws met een mbo.
We voldoen aan de wettelijke kaders dus de schoolleiding is tevreden. Het proces verloopt echter soms moeizaam en het kost de begeleidend docenten heel wat energie om de leerlingen te houden aan het format, de deadlines enzovoort.
De tevredenheidsfactor onder leerlingen en docenten is zonder twijfel toegenomen sinds 3 a 4 jaar. In de aanloop naar het examen hebben alle leerlingen het pws doorgaans al geruime tijd voldoende afgesloten, hetgeen rust en tevredenheid schept.
Dit schooljaar zijn we aan het onderzoeken hoe we het profiel werkstuk kunnen verbeteren en wat de mogelijkheden zijn en welke koers we willen gaan varen.
Sociaal thema binnen de economie past prima binnen de ontwikkelingsdoelen die we voor ogen hebben met de leerlingen in het 4e jaar. De leerlingen voelen zelf ook dat er iets te leren valt

We hebben de afgelopen jaren een verbetering doorgevoerd t.a.v. pws. Moest een verbeter slag worden gemaakt. De kwaliteit van het pws moest echt omhoog. Proces aangepast en de lat hoger gelegd. Heeft geholpen
Dit jaar hebben we gekozen voor een andere opzet dus even afwachten wat het wordt
De leerlingen moeten allemaal een echt onderzoek doen (data genereren) en daarna niet alleen de data analyseren, maar ook een vervolgactie bedenken. Ze leren daar ontzettend veel van en dat vinden ze positief. Verder zorgen wij door middel van gerichte feedback ervoor dat ze aan het eind trots zijn op hun prestatie.
Gemengde en theoretische leerweg
Docenten krijgen geen uren voor het begeleiden en beoordelen.
In de afgelopen jaren is de focus steeds meer komen te liggen op goed onderzoek doen. Hiervoor hebben we een prachtig document ontwikkeld, waarmee de leerlingen weten hoe onderzoek gedaan moet worden en waar het pws aan moet doen.
We zijn net dit jaar begonnen met een totaal nieuwe invulling voor het pws op de mavo. Veel vragen over de tevredenheid kan ik dan ook nog niet met zekerheid beantwoorden. Leerlingen weten nog niet hoe het resultaat zal zijn en docenten weten daardoor ook nog niet of het een succes gaat worden. De begeleiding wordt komende week opgestart.
Uit de reflectiemomenten blijkt deze positiviteit bij de leerlingen en van collega's en schoolleiding krijg ik terug dat de invulling van de dag van presentatie en reflectie altijd op prijs gesteld wordt. Er wordt een aparte dag voor ingepland om alle presentaties van een klas te laten plaatsvinden.
We hebben de werkwijze 2 jaar terug wat aangepast en we merken nu dat het steeds beter gestructureerd raakt. Er zit een duidelijke ontwikkeling in waar iedereen blij mee is.
We draaien dit jaar voor het eerst het programma met proefstuderen op het mbo maar tot nu toe zijn de geluiden positief.
Wij zijn heel tevreden over de invulling die onze school geeft aan het profielwerkstuk. De leerlingen zijn enthousiast, omdat zij eigenaar zijn van het werk.
Leerlingen denken door het maken van een profielwerkstuk beter na over hun vervolgopleiding. We hebben al een aantal keer gemerkt dat leerlingen erachter kwamen dat de keuze die ze in eerste instantie gemaakt hadden toch niet de goede keuze bleek te zijn. De kans dat de leerling nu in één keer de goede keuze voor een vervolgopleiding maakt is hierdoor groter geworden.
Er is geen onderzoek naar gedaan. Er is echter wel een aanpassing aan de aansturing, invulling en verdeling van de begeleiding doorgevoerd enkele jaren geleden die een duidelijke verbetering was.
Het profielwerkstuk voegt weinig toe, het liefste wil men het profielwerkstuk afschaffen
Onze school heeft het LOB programma inclusief profielwerkstuk in samenwerking gemaakt met de docenten en mentoren.
Het zou meer mogen leven en beter kunnen bijvoorbeeld in samenwerking met mbo of door presentaties.
Het profielwerkstuk is een constant veranderd onderdeel van het pta. Met enige regelmaat worden er wijzigingen aangebracht/doorgevoerd. Collega's of leerlingen die aangeven dat dingen anders moeten kunnen zo hun input geven.
Er worden punten geëvalueerd en voor volgend schooljaar aangepast en verbeterd.
We zouden wel meer verdieping willen. Daar ontbreekt veelal de motivatie voor. Voor ons een zoektocht om de leerling zover te krijgen.
Betrokkenen zien het nut van een dergelijk werkstuk in combinatie met het onderzoek. Het zorgt echter wel voor wat `ruis`. Hier zijn betrokkenen minder over te spreken.
Bij de leerlingen begint het altijd stroef, maar als ze eenmaal bezig zijn, wordt het steeds leuker en interessanter. Aan het einde is het merendeel trots op wat ze gemaakt hebben.
De constructie zoals geschetst is nieuw en voorgaand schooljaar voor het eerst zo ingevoerd, we gaan nu de tweede fase in.
Dit is het eerste jaar dat dat het pws aan LOB is gelinkt. Het is dus moeilijk hier een oordeel over te geven. Docenten zijn verheugd over de nieuwe invulling

Opmerkingen, wensen of ideeën over het profielwerkstuk in het vmbo

Alleen gemengde leerweg
Ja, graag ook verplicht invoeren in de bb-en kb-leerweg op aangepast niveau.
Begin er in het derde leerjaar mee om vervolgens het pws in het vierde leerjaar af te sluiten
Graag meer richtlijnen. Aantal uren dat een leerling eraan moet besteden. Beoordelingscriteria als handreiking. Vast blijven houden aan profiel.
Belangrijk om duidelijke wettelijke kaders te omschrijven. Bijvoorbeeld hoeveel uur moet een leerling hier minimaal aan besteden en aan welke eisen moet een profielwerkstuk voldoen. Hoe duidelijk moet het gekozen profiel, waar examen in gedaan wordt, terugkomen. Wij bieden het groene profiel aan. Leerlingen starten hier in leerjaar 1 mee en kunnen niet in de bovenbouw kiezen voor een ander profiel (of moeten naar een andere school gaan). De uitstroom is heel divers. Groot gedeelte van de leerlingen stromen niet door in het groen. Ik denk daarom dat leerlingen 'vrij/toekomstgericht (vervolgopleiding)' moeten zijn in welk profiel zij het pws uitwerken. Hierdoor zal ook de intrinsieke motivatie om onderzoek te doen binnen bijvoorbeeld het toekomstige beroepenveld toenemen.
Alleen theoretische leerweg
Ik hoop dat er veel vrijheid blijft hoe je als school uiting geeft aan het profielwerkstuk, zodat elke school zijn of haar eigen kracht kan inzetten en gebruiken of het profielwerkstuk vorm te geven. Vooral inzetten op versterking van wat al gebeurd op een school dan iets extra's optuigen.
Ik ben wel erg benieuwd naar de resultaten van dit onderzoek.
Zorg dat de regie bij de leerling ligt.
Het verwerken van informatie uit betrouwbare, relevante bronnen blijft lastig voor vmbo-leerlingen.
Niet per se. Ik vind het een goed iets!
Ik zou heel graag het pws net als op de havo/vwo willen afsluiten met een cijfer. Overwogen zou kunnen worden om aansluiting te zoeken bij burgerschap en dan de beoordeling voor het pws te koppelen aan het cijfer maatschappijleer. Zo krijg je een combi, net als op het havo.
Op dit moment zijn wij hard bezig met het opstarten van een profielwerkstukcommissie / coördinator. Tegelijkertijd heeft het pws een andere plek in het pta gekregen en telt het pws voor het vak Nederlands alleen nog mee voor het onderdeel zakelijk schrijven. In theorie zou een leerling een voldoende voor het profielwerkstuk kunnen krijgen, maar een onvoldoende voor het zakelijk schrijven.
Onze school zet het pws in als loopbaanonderzoek. Hierbij maken we gebruik van de content en expertise van 'De Wereld Van LOB' en hun LOB-methode The Plot Thickens. We gebruiken het systeem ApprenticeXM voor het pws en ook voor loopbaanontwikkeling en -begeleiding (LOB). We hebben hier bewust voor gekozen omdat in deze methode LOB meer is dan studiekeuze of profielkeuze. Het gaat om loopbaanvaardig worden en jezelf blijven ontwikkelen. In ons LOB-programma en ook het pws zit daarom erg de koppeling met generieke vaardigheden en toekomst mogelijkheden. Leerlingen doen echt onderzoek naar zichzelf en de mogelijkheden in de wereld om zich heen.
Duidelijkere richtlijnen, of afschaffen.
Op de HAVO kiezen leerlingen een profiel en maken een profielwerkstuk. Op het vmbo kiezen de leerlingen een sector en daarom noemen we het een sectorwerkstuk.
Graag dezelfde opzet als pws in de havo en vwo
Ik zou erg graag zien dat leerlingen die echt 'mavo' leerlingen zijn, niet belast worden met een extra praktijkvak terwijl zij liever theoretisch werken. Mijn voorkeur zou zijn om LOB een prominentere plaats te geven binnen het onderwijs (door loopbaanprofessionals, niet als 'taakje' van 0.1 FTE door een docent die vaklessen kwijt raakt). Te vaak zie ik nog scholen en profielwerkstukken die zich richten op output. Is het voldoende voor de examencommissie? Is de leerling slagingswaardig? Mooi, diploma meegeven en weg ermee. Nog te weinig scholen zijn zich doordrongen van het feit dat ze een wezenlijke bijdrage kunnen leveren een stabiele loopbaan van de leerling. Ook over tien, vijftien of twintig jaar. Het praktijkcomponent en pws richten op wat de leerling wil/nodig heeft/ gebaat bij is, werkt in mijn optiek dus veel beter om je school op de kaart te zetten, maatwerk te leveren en een brede basis te leggen voor verder onderwijs.
Het wettelijk kader is slecht te vinden op de site van de overheid.
Duidelijke richtlijnen/randvoorwaarden waaraan het profielwerkstuk moet voldoen. Dat is nu erg vaag waardoor veel scholen zelf een invulling geven en er veel verschil is tussen scholen. Dit is niet wenselijk voor een zo zwaar wegend onderdeel van het schoolexamen.

Zou mooi zijn als er bij een eventuele nieuwe leerweg een Profielwerkstuk gelijk verwerkt word in de methodes of andere zaken dat het echt een onderdeel word ergens van en niet iets losstaand.
Er moeten begeleidingsuren komen voor docenten die leerlingen begeleiden
Kom gerust eens kijken tijdens onze profielstuk-presentatie avond aan het einde van het schooljaar! De aula wordt omgetoverd tot een 'markt' waar alle groepjes alles uit de kast halen om hun eindproduct te laten zien.
Leuk en zinvol. We zijn coachend aanwezig. Het bevordert de zelfstandigheid en leerlingen moet zoveel mogelijk zelf plannen. Door het aan het profiel te koppelen, vinden leerlingen het ook leuk. Ze kunnen een onderwerp verder uitdiepen. Ik hoop dat het profielwerkstuk in de nieuwe leerweg onderdeel van het programma blijft!!
Het profielwerkstuk moet het eindresultaat zijn van alle LOB activiteiten op school. Hiermee bedoel ik het proces en de ontwikkeling van competenties.
Ik zou graag wel een databank willen zien waarin verschillende scholen hun opdrachten voor de profielwerkstukken laten zien.
De herziene richtlijnen geven meer ruimte voor profielwerkstuk. Dit wordt als positief ervaren
Een vmbo-t leerling heeft er veel baat bij als deze zelf kan ervaren hoe het is op een andere school en of de gekozen vervolgopleiding ook dat is wat ze denken dat het is. Het helpt enorm voor de leerlingen in het keuze proces. Na het pws en de opendagen wordt er bijna niet meer geswitcht van vervolgopleiding.
Het profielwerkstuk heeft een soort aparte status gekregen in de wettelijke kaders (moet voldoende afgerond zijn). De leerlingen ervaren het als een last die afleid van hetgeen ze doen (hard werken om goede resultaten neer te zetten voor de schoolexamens). De meerwaarde zien wij als docententeam dan ook niet zozeer. Organisatorisch levert het veel uitdagingen op (alle presentaties bijvoorbeeld, die door 2 examinatoren moeten worden bekeken). Achteraf zitten er altijd een paar hele mooie werkstukken en onderzoeksvragen bij, maar dat weegt niet op tegen de inspanningen die er door leerlingen en docenten moeten worden geleverd. Daarnaast is de relevantie voor het vmbo niet zo duidelijk. In het HBO en WO wordt veel met onderzoeken en dergelijke gewerkt, dus dat leerlingen daar alvast eens mee kennis maken is denk ik prima, maar in het MBO is dit veel minder en zie ik de urgentie dus niet.
De leerlingen kiezen zelf een onderzoek. Mochten ze geen ideeën hebben, hebben we altijd wel wat voorstellen op de plank liggen. De laatste jaren kiezen de leerlingen steeds meer maatschappelijke relevante onderwerpen, dat is heel fijn om te zien.
Gemengde én theoretische leerweg
Een boekje waarin ook alle nakijkmodellen zijn meegenomen, want als een leerling weet hoe hij/zij wordt beoordeeld is dat veel beter.
Zoals ik al aangaf zijn we eigenlijk net een nieuwe weg in geslagen. Zo hebben we het schriftelijk verslag niet meer langer als optie, maar kunnen de leerlingen kiezen uit een andere verslaglegging zoals: posterpresentatie, video/vlog, tijdschrift, website/blog, experiment, maquette, productpresentatie, etc. Tevens proberen we de onderzoeken meer aan te laten sluiten bij het interessegebied van de leerlingen, waarbij wel gekeken wordt naar het verband met het profiel of toekomstige opleiding/beroep. De opstart is net geweest en vanaf 4 november starten de leerlingen met de brainstorm. Ik ben heel benieuwd naar de resultaten in januari!
Het sectorwerkstuk maakt bij ons deel uit van het PTA voor LOB. Aangezien de vernieuwing van het vmbo impliceert dat alle docenten LOB als rode draad in hun lesgeven moeten inbouwen, zou het sectorwerkstuk breder gedragen kunnen worden dan de mensen die er altijd al intensief mee bezig zijn.
Ik vind er geen meerwaarde in zitten, van mij mag het profielwerkstuk afgeschaft worden.
Onderzoeksvaardigheden zijn van groot belang bij ontwerpen, maken en uitvoeren van het pws
Wij doen het goed. De profielwerkstukmarkt is een aanrader. De werkstukken worden in één week gemaakt door de leerlingen, deze worden dan ook direct beoordeeld.
Kunnen veel meer 21-eeuwse vaardigheden in verwerkt worden.
Een boekje waarin ook alle nakijkmodellen zijn meegenomen, want als een leerling weet hoe hij/zij wordt beoordeeld is dat veel beter.

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

Regioplan
Jollemanhof 18
1019 GW Amsterdam
T +31(0)20 531 53 15
www.regioplan.nl